

5. Громко Т. В. Семантичні особливості народної географічної термінології Центральної України (на матеріалі Кіровоградщини) / Т. В. Громко. – Кіровоград, 2000. – 175 с.
6. Громко Т. В. Словник народних географічних термінів Кіровоградщини / Т. В. Громко, В. В. Лучик, Т. І. Поляруш. – Київ ; Кіровоград : КДПУ, 1999. – 224 с.
7. Єрмоленко С. Я. Народно-розмовна традиція в літературно-художньому мовленні (на матеріалі сучасної української прози) / С. Я. Єрмоленко, Г. М. Гримич // Питання мовної культури. – Київ : Наук. думка, 1968. – Вип. 2. – С. 14–32.
8. Переломова О. Взаємодія різних шарів лексики у мові творів Валерія Шевчука / О. Переломова // Волинь–Житомирщина : істор.-філол. зб. з регіон проблем. – 2004. – Вип. 12. – С. 216–227.
9. Потапчук І. М. Народна географічна термінологія в західноподільських говірках : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова / Ірина Михайлівна Потапчук ; Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2012. – 200 с.
10. Семенчук І. Р. Романи Михайла Стельмаха : літ.-критич. нарис / І. Р. Семенчук. – Київ : Рад. письменник, 1976. – 214 с.
11. Толстой Н. И. Славянская географическая терминология : семасиологические этюды : монография / Н. И. Толстой. – Москва : Наука, 1969. – 262 с.

Джерела дослідження – вказані оповідання за виданням:

Стельмах М. П. Твори : у 6 т. / Михайло Панасович Стельмах. – Київ : Дніпро, 1972–1973. – Т. 6. – 510 с.

Tetyana Hromko

GEOGRAPHICAL VOCABULARY IN MYKHAYLO STELMAKH'S COLLECTION OF STORIES "BIRCH JUICE"

Abstract. The article describes the use of geographical vocabulary in the stories of the collection "Birch Juice" by M. Stelmakh. Their analysis testifies to the author's love for his land, about the awareness of the life of fellow countrymen in the war years, about the significance of the nominations of geographic objects which he'd used to reveal the nature of the character, his worldview, and aesthetic tastes. The noted geographical vocabulary naturally infuses into the linguistic fabric of the stories, because together with other lexical and semantic groups it creates an integral picture of the life of the inhabitants during the occupation.

Key words: geographical vocabulary, geographical object, Podillya, hero of the work, personification, artistic landscape, dialecticism.

Татьяна Громко

ГЕОГРАФИЧЕСКАЯ ЛЕКСИКА В СБОРНИКЕ РАССКАЗОВ МИХАЙЛА СТЕЛЬМАХА «БЕРЕЗОВЫЙ СОК»

Аннотация. В статье описывается использование М. Стельмахом географической лексики в рассказах сборника «Березовый сок». Их анализ свидетельствует о любви автора к своему краю, об осведомленности о жизни земляков в военные годы, о значении им употребленных названий географических объектов для раскрытия характера персонажа, его мировосприятия, эстетических вкусов. Отмеченная географическая лексика закономерно вплетается в языковую ткань рассказов, ведь она вместе с другими лексико-семантическими группами создает целостную картину жизни жителей во время оккупации.

Ключевые слова: географическая лексика, географический объект, Подолье, герой произведения, персонификация, художественный пейзаж, диалектизм.

УДК 811.161.2'367.625

Ніна Іваницька
(м. Вінниця)

УСКЛАДНЕННЯ СТРУКТУРИ НОМІНАЦІЙ ДЕНОТАТІВ ЧАСТКАМИ (НА МАТЕРІАЛІ ПРОЗИ МИХАЙЛА СТЕЛЬМАХА)

Анотація. Ураховуючи суперечності традиційного й нового підходів до кваліфікації часток, розглядаємо частку як окреме слово зі всіма, властивими слову, ознаками. З уваги до значного «наповнення» тексту прозових творів М. Стельмаха частками, убачаємо в них можливість бути суттєвими параметрами авторського мовлення.

Ключові слова: авторське мовлення, денотат, проза Михайла Стельмаха, слово, ускладнення номінацій денотата, частка.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Актуальність дослідження зумовлена суперечностями в науковому трактуванні частки з урахуванням поширеності цієї групи слів у художньому дискурсі та доцільності використання відповідних теорій у лінгводидактиці.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж перейти до викладу основних результатів аналізу, виникає необхідність дещо деталізувати досліджуваний матеріал².

Структури з частками, використані для дослідження й висновків (340 одиниць), було розподілено за критерієм: а) авторське, б) неавторське мовлення.

а) Структури, віднесені до «авторського мовлення», репрезентували переважно монологічні фрагменти текстів, у яких якнайповніше відтворено саме письменницьку манеру мовленнєвого вираження відчутих, сприйнятих і по-своєму відтворених життєвих картин дійсності: *Майже в усіх наших містах спільність краєзнавчих музеїв починається з мамонтових бивнів і скіфських баб. Ця традиція не минула й музей, у який зараз входив Марко Безсмертний: одразу ж з усіх кутків першої зали в нього вступились темні недосконалі фігури... Отак, нарешті, й стрівся чоловік зі своєю долею. Хоч би догадався попрохати, щоб скоріше забрала в нього костури. Багато щастя не просив би він. Але доля, видно, здогадалась, яке в нього буде прохання, та й скоріше втекла. А через якусь хвилинку Марко вже завагався: чи зустрів біля цього осокара якусь химерну жінку, чи йому привиділось? Цей матеріал об'єднав також усі структури, що їх традиційно називають «словами автора» в реченнях із прямою мовою й, оскільки вони, приписані в текстовому масиві учасникам діалогів, усе ж так чи інакше є авторизованими утвореннями з отриманим контекстним впливом, а отже, нашаруванням семантико-сміслових відтінків мовленнєвих одиниць прямої мови: – *Ой! – аж зойкнула вона. – А що з Іваном? – так зливою гойднулись її буйні коси...**

б) Структури, віднесені до неавторського мовлення, репрезентували діалогічні фрагменти текстів, різноструктурні реченнєві одиниці з прямою мовою. Саме таких одиниць у прозі М. Стельмаха є значна кількість, і саме в них простежуються ознаки, властиві часткам як окремому розряду неповнозначних (службових) слів української мови, що реалізують їхній потенціал, дозволяють виявити їхню окремішність у морфологічній частиномовній системі: – *Невже тобі, Ганно, шкода було б бісового Безбородька? Може, ще й плакала б за цією сльотою? – почав допитуватися в матері старий; «– Ось у цьому параграфі, Марку, ти вже загинаєш, – не обурився, а діловито почав поправляти комірник; «Ну це вже сам дивись, скільки тобі треба. Головне – я тобі зроблю справжню комерцію, а не те що пуп, то й пуп» – знову засміявся й махнув ціпом Гива.*

Як засвідчує аналіз наукової літератури, присвяченої часткам, ця група слів завжди перебувала в полі зору науковців, викликала суперечності й неоднозначність трактування, починаючи від визначення самої суті їхнього лінгвістичного статусу й закінчуючи класифікаціями (І. Р. Вихованець, А. П. Грищенко, В. О. Горпинич, А. П. Загнітко, А. С. Колодяжний, О. В. Майборода, Є. С. Кубрякова, І. К. Кучеренко, М. В. Леонов, І. І. Мещанінов, О. М. Мухін, М. Я. Плющ, В. М. Русанівський, Р. О. Якобсон та ін.).

Останнім часом в українському мовознавстві відомими залишаються протилежні погляди вчених на кваліфікацію часток: *традиційний* (терміном «частка» позначають слова зі статусом окремої службової частини мови) і *новий* (терміном «частка» позначають аналітичні синтаксичні морфеми). При цьому активізувались дослідження різновекторного спрямування, у тому числі з акцентами на номінативній визначеності мовних одиниць різної структури (однослівних чи кількаслівних, словосполучень, сполучень слів, речень).

² Як у пропонованій автором статті, так і в можливих подальших розвідках, використана й розширена джерельна база матеріалу може слугувати основою для фундаментальних стилістичних досліджень більш широкого плану.

Нам імпонує підхід, спроектований на денотат у широкому витлумаченні цього терміна. Суть денотативного підходу до вивчення мовних явищ, як і їхня метамовна інтерпретація, полягає в орієнтації на природне, онтологічне розчленування предметів, дій, ознак, станів, що знаходить відображення в мові. Так, саме за денотативними ознаками виділяють лексико-семантичні класи повнозначних слів і їхні тематичні групи. Спільні денотативні ознаки предметів слугують чинниками іменникових назв предметів, істот, тварин, птахів, абстрактних назв тощо. На денотативній основі виокремлюють прикметникові словоназви кольору, смаку, відстані, часової визначеності. У складі дієслово-назв виділяють і вивчають такі групи, як дієслова руху, мовлення, сприймання, розумової та фізичної діяльності, дієслова звучання тощо. Такі й подібні класифікації ґрунтуються на денотатах, на дослідженнях специфіки вираження їхніх значень, відомостей про реальну дійсність, тобто на екстралінгвістичних факторах.

У центрі сучасного мовознавства продовжує перебувати слово як універсальний мовний знак, у якому концентрується вся найважливіша проблематика вивчення мови. Сама орієнтація сучасних граматичних теорій на семантику, ширше – на денотат у найрізноманітніших підходах та інтерпретаціях, що загалом відтворюють ономаціологічний, мислительний комплекс «природа – людина – мова», з особливою виразністю засвідчує слово в його різноаспектних метамовних інтерпретаціях.

Найменування денотатів у денотативно-структурному форматі визначило особливий підхід до вивчення слова (повнозначного слова) в проєкціях на міжрівневу категорію «автосемантизм / синсемантизм», що спричинило виділення автосемантичних та синсемантичних слів й утвердження в мовознавчій науці спеціального синтагматичного підходу, що ліг в основу категорійності граматичних реальностей, спроектованих на позамовну дійсність [7; 8; 11].

Типові ознаки денотата лягли в основу виділення семантичних ознак, властивих основному значенню слова, які в семантичних дослідженнях називають «ядерними семами» («базовими семами», «архісемами»). Саме ядерна сема співвідноситься з денотатом, як і виконує об'єднувальну функцію. «Ідеальних» словоназв денотатів у мовах мало. Більшу частину лексем утворюють словоназви складної семантичної структури, у яких до ядерної семи додаються одна чи кілька другорядних слів, які так чи інакше відтворюють денотативну природу відповідних назв.

Денотативно-структурний підхід до слова позначився також на теоріях формально-семантичного членування речення (на кваліфікації членів речення, формально-синтаксичних компонентів речення) та теоріях семантико-синтаксичного членування речення (на кваліфікації синтаксем).

У мовленнєвій практиці, як відомо, чи не половину займають різні словоутворення (одиночні чи групові), які є «неповноцінними» щодо утворення членів речення в конкретних умовах їхнього функціонування в тексті. Це є, зрозуміла річ, так звані «неповнозначні слова» (службові слова). До цієї групи традиційно зараховують прийменники, сполучники, частки. Статус цих слів також може розглядатися з позиції їхньої сучасності в номінації відповідних денотатів, хоча цей підхід є досить непростим, оскільки такі слова вже за своєю первинною природою, за значеннєвим статусом позбавлені не лише безпосередньої орієнтації на природні денотати, але й значно віддалені від нього в порівнянні, наприклад, із словоназвами, об'єднаними в клас повнозначних [2; 3; 6].

Заслуговеє на особливу увагу трактування часток, що базується на їхній комунікативній актуалізації в позиціях теми чи реми. Такий підхід забезпечує використання узагальнювального інтерпретаційного способу – комунікативного завдання – щодо пояснення ролі часток у структурі речення: *Бо ж сьогодні свят-вечір заходить. Мама **навіть** дала мені свою хустку* – (комунікативне завдання – що зробила мама?); *І чого **тільки** тепер нема на ярмарку!* – (комунікативне завдання – що є на ярмарку?); *І якої **тільки** олії нема в нас?* – (комунікативне завдання – якої олії немає в нас?); *Я **тільки** сина догадався взяти* – (комунікативне завдання – кого я догадався взяти?).

Цей підхід, окрім адекватності теоретичного плану, може бути успішно використаний для розмежування явищ омонімії. Пор., наприклад: *У цей час на порозі стала мати. Вона тільки окинула поглядом подвір'я й пішла до сусідів* (комунікативне завдання – що зробила мати); *Тільки дядько Стратон поїхав додому, до нас надійшов титар* (тільки – прислівник); *Та треба зробити круг коліс, тільки така в мене бідність* (тільки – сполучник).

Нерідко вчені, характеризуючи частку, виокремлюють таку її диференційну ознаку, як «здатність прилягати до слова», з чим навряд чи можна повністю погодитися, якщо орієнтуватися на всі частки й аналізувати їхнє позиціонування в різних контекстних умовах. Звичайно, беручи до уваги кількісний вимір щодо позиціонування, наприклад, частки «*не*», то можна вважати, що їй властиво «прилягати» до дієслівоназв (у препозиції), але все ж таки переважна більшість часток такої властивості не мають. Більше того, у конкретному словесному оточенні доводиться вдаватися до різних трансформацій для виявлення денотативної причетності частки в конкретному висловлюванні. Напр.: *Ой, тут така печаль була: вража гадина мало не з'їла нашу трясогузку, уже до самого гнізда добиралась* (пор.: *не* з'їла й мало *не* з'їли = *не* з'їла все-таки); *Бачито не встигнеш одразу все* (пор.: *не* встигнеш і не бачите не встигнеш=встигнеш децю, але не багато).

Ми виходимо з розуміння частки як окремого слова в лексичному складі мови з притаманним їй (частці) таких найголовніших диференційних ознак:

- фонетичне оформлення;
- відносна синтаксична самостійність;
- здатність уживатися як окреме висловлювання;
- непроникність (неможливість його розриву іншим елементом);
- цілісність оформлення;
- сполучуваність (відносна синтагматична закономірність);
- матеріальність (існування у звуковій/графічній формі) [6, с. 316].

Ясна річ, більшість із зазначених диференційних ознак базуються на формальних критеріях, усе ж, на наше глибоке переконання, це не заважає кваліфікувати цей розряд відповідних номінацій як окремий розряд слів із властивими їм, бодай специфічними, ознаками й розглядати їх, виходячи з авторських трактувань, як окремі слова в лексичній системі української мови, з одного боку, а з іншого, – як одиниці, здатні параметризувати авторське мовлення, як і стильову диференціацію мовлення загалом.

Виходячи з викладених вище авторських міркувань щодо частки як окремого класу слів, подаємо опис лише найбільш уживаних у прозі М. Стельмаха часток як ускладнювальних одиниць у функції номінування денотата³.

Досліджуваний матеріал презентує чималу кількість прикладів із частками, які прозоро засвідчують їхню функціональну специфіку ускладнення структури словоназв денотатів. Це явище спостерігається переважно в реченнях із препозицією часток до повнозначних словоназв: а) предметних денотатів: *Ось за мамою тепер жалкує; Щось я тепер не то що людей, а навіть свого засмута ніяк не зрозумію*; б) процесуальних денотатів: *І водночас так хочеться подякувати своїй учительці. От візьму букет і зненацька подам їй із-за спини; Зараз, напевно, багато хто й здивується: чого такі самі звичайнісінькі слова могли звеселити людей? Ви собі як хочете, а я пішов*; в) атрибутивних денотатів: *...це з осені заготував цього дива аж повну гранчасту пляшку, глянув я на свої ноги і аж злякався: вони були темні, аж чорні*; г) адвербіальних денотатів: *А що вже далі більш, то люди розказували; Батько ще й утретє покликав його, та він, мабуть, забарився на якійсь лісовій дорозі; Вони тільки сьогодні прибули; Коли батько ось так погляне на когось, то неодмінно чекай каверзи*.

Нерідко окремі препозитивні й постпозитивні частки супроводжують займенникові слова, ускладнюючи денотативну природу таких номінацій: *Тільки чогось я, певно, не знаю; І*

³ Вибір часток за ознакою «найбільш уживані» проведено лише на базі матеріалу дослідження, що слугував для висновків пропонованої статті.

що воно таке – ця поліграмота? І чого б ото я одразу всі зуби продавав? От по всьому відчувається, що отут іще повинні бути гриби, але вони так заховані, що й сонце їх не знайде.

Виявлені в досліджуваному матеріалі часті випадки прямої залежності частки від тієї чи іншої словоназви денотата уможлиблює їхню семантичну кореляцію з такою словоназвою, увиразнюючи тим самим наявність у них відповідних семантичних ознак. Найголовнішими серед цих ознак виявлено такі:

- підсилення: *Удова аж нахляє до мене великі прижурені очі; То заробила ти срібного карбованця? – Таки заробила; Вітряки навіть входять у мої сни, оживають у них, як люди, і говорять, як люди;*

- обмеження: *І хто тільки з дорослих не підсміювався над ними; Вже саме слово «Щедрова» бринить мені казково; Чуєш, Михайлику, ніщо не повинно гнути людину чи висіти в неї на ший: ні ярмо, ні ланцюг, ні хрест, ні навіть олівець;*

- порівняння: *Кізочка ступила, і, наче надломлена, повалилася на землю;*

- вказівності: *Ось курінна занепокоєного зупинилася, повела головою...;*

- уточнення: *Ось я прямо бачу під осикою близнюків-красноголових.*

Досить поширеними в прозі М. Стельмаха виявилися підсилювальні частки *ж*, *же*, уживані як у діалогічних, так і в монологічних, у тому числі й авторських, фрагментах авторського мовлення: – *Я ж, тату, хотів допомогти вам;* – *А як же твої карбованець? – Чий же ти будеш?;* *По-всякому ж казали про дядька Володьку;* *Хіба ж хтось не знає, як у них вірять гроші?*

Позиційна визначеність (постпозиція) підсилювальної частки *ж* корелює з такого її узагальнюваною особливістю, як «підсилювальність» семантичного змісту присудкового компонента двоскладного речення чи головного компонента речення односкладної будови: – *На чому ж я поїду? – Ви ж татові не скажете? Вчишся ж добре; – Ходімо ж до куреня.*

Принагідно слід зауважити, що функцію підсилення ця частка виконує переважно в поширених реченнях із синсемантичними дієсловоназвами процесуальних денотатів у функції присудка чи головного члена речення односкладної будови: *Хто ж тоді завтра буде нам жито жати?;* – *Внуки ж маю там, невістку; Хіба ж я видів, що вони такі? Хоча нерідко ці частки «супроводжують» також і речення недієслівного типу: – Ти ж страх метикований у нас. Ох і мудрий же ти! У таких реченневих структурах ці частки, уживаючись безпосередньо після слово назв у функції головних членів речення, підсилюють у такий спосіб зміст реченневої структури загалом: *Він же обіцяв прокатати нас з вітром; І який же після цього мав бути з нього хазяїн?**

Поодинокі позиціювання цих часток перед предикативною основою речення зумовлює їхнє «вкраплення» в структури типу: *це ж, це ж тільки, це ж не, це ж саме, це ж трохи не, це ж якраз, це ж навіть: Це ж весна настає; Це ж тільки мати може таке думати; Це ж не сокіл стукає, а дятел у червоній шапочці.*

Препозитивне розміщення цих часток супроводжує особливе виділення другорядних членів речення; часто – з обставинним значенням часу чи способу дії: *От якби оце звідси хтось здогадався завітати в гості; – Михайлику, зараз же злязь!; За ворітьми синє небо й другий дзвін під ним одразу ж зміли мою зажуру.*

Явний чи прихований синкретизм пронизує значну кількість часток як основних одиниць у системі української мови загалом, у тому числі й у контекстах прози М. Стельмаха. Так, наприклад, досить поширеною в прозі письменника є словоназва *ледве*, якій, як відомо, притаманні ознаки як прислівника (номінація адвербіального денотата «з великим зусиллям» = *ледь, насилу, з трудом*), так і вираження семантики підсилення, властивої часткам (*ледь-ледь, так-сяк, сяк-так*): *Марко бачить, як невідома ледве збирається похапцем іти; Зовсім недалеко ледве чулася довга пісня.*

Практичний прийом «Заміна» лексем у певних позиціях дозволяє адекватно інтерпретувати значеннєву сутність окремих часток у плані «причетності» їх до виконання відповідних синтаксичних функцій у формально-синтаксичній структурі речення. Це стосується часто вживаної частки *от* у препозиції (на початку речення), особливо в структурі діалогічних

поєднань речень: Пор.: – *І хоч мені дуже хочеться покуштувати солодкого, але я так віднікуюся, наче щодня маю мед у своїй хаті.* – **Ом** і даремно, – каже чиймись словами Люба. – *Мед – це здоров'я...* (це = інформації першої частини діалогу); **Це** – даремно; – *Угу, коли здоров'я, то поробую.* – **Ом** і добре, – показує рідкі зуби Люба) → (Це – добре (це = інформації першої частини діалогу).

Зауважимо, що в переважній більшості таких уживань частку **ом** супроводжує частка **і**, утворюючи в такий спосіб ускладнену номінацію денотата, вербалізовану попереднім контекстом і замінену часткою ускладненого типу **ом і**. Така закономірність властива переважно структурам, що являють собою односкладні речення, які при трансформуванні перетворюються в умовно двоскладні з підметом «це».

Неможливість зазначеної трансформації заміни засвідчує лише вираження цією часткою ефекту підсилення значення відповідної словоназви денотата, що її супроводжує ця частка: **От яка** в нього первісно елементна культура. Синтагматична картина подібних уживань розкриває функціональний механізм типової природи підсилення словоназв такого позиціонування цієї частки.

Висновки. Проведений на конкретному матеріалі аналіз часток дає змогу виявити їхні специфічні семантичні та деякі формальні ознаки для підтвердження авторської тези щодо кваліфікації їх як окремих слів із властивими диференційними ознаками. Поданий у статті аналіз функціонування окремих часток у прозі М. Стельмаха розглядаємо лише як деякі попередні зауваги для подальших досліджень і відповідних теоретичних узагальнень.

Список використаних джерел:

1. Безпояско О. К. Граматика української мови / О. К. Безпояско, К. Г. Городенська, В. М. Русанівський. – Київ : Либідь, 1993. – 336 с.
2. Вихованець І. Теоретична морфологія української мови. Академічна граматика української мови / І. Вихованець, К. Городенська ; за ред. чл.-кор. НАН України І. Вихованця. – Київ : Унів. вид-во «Пульсари», 2004. – 398 с.
3. Городенська К. Г. Морфологізація транспозиційних переходів / К. Г. Городенська // Теоретичні проблеми граматики. – Донецьк : ДонНУ, 1995. – С. 51–61.
4. Горпинич В. О. Українська морфологія / В. О. Горпинич. – Дніпропетровськ : ДДУ, 2000. – 359 с.
5. Жовтобрюх Н. Я. Курс сучасної української літературної мови / Н. Я. Жовтобрюх, Б. М. Кулик. – Вид. 4-те. – Київ : Вища шк., 1972. – Ч. 1. – 402 с.
6. Загнітко А. П. Теоретична граматика української мови / А. П. Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 1996. – 435 с.
7. Іваницька Н. Л. Повнозначне слово в його проекції на денотат : посіб. для аспірантів, магістрантів, науковців / Н. Л. Іваницька ; Вінниц. держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2007. – 82 с.
8. Іваницька Н. Л. Повнозначне слово в синтаксисі : традиція й «оновлення» теорії / Н. Л. Іваницька // Граматика слов'янських мов: основа типології і характерології = Grammar of Slavonic Languages: foundation and characterology. – Київ, 2013. – С. 65–67.
9. Іваницька Н. Л. Повнозначне слово в сучасних наукових інтерпретаціях / Н. Л. Іваницька // Мова. Культура. Комунікація : образ майбутнього в картинах світу та знакових системах : матеріали 4-ої Міжнар. наук. конф. (Чернігів, 25 квітня 2013 р.). – Чернігів : Чернігів. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. – 2013. – С. 67–69.
10. Іваницька Н. Л. Про так звані «приховані семи» в системі повнозначних слів української мови / Н. Л. Іваницька // Наук. записки Вінниц. держ. пед. ун-ту ім. Михайла Коцюбинського. Серія : Філологія : зб. наук. пр. – Вінниця : ВДПУ, 2012. – Вип. 16. – С. 10–20.
11. Іваницька Н. Л. Синтагматика українського дієслова і синтаксичний аналітизм : [монографія] / Н. Л. Іваницька. – Вінниця : Ландо-ЛТД, 2012. – 180 с.
12. Космеда Т. А. Аспекти і методики вивчення слова у контексті зміни лінгвістичних парадигм / Т. А. Космеда, І. Д. Гужва // Мовознавство. – 1991. – № 1. – С. 39–46.
13. Кочерган М. П. Лексична сполучуваність і семна структура слова / М. П. Кочерган // Мовознавство. – 1984. – № 1. – С. 25–32.
14. Прокопчук Л. В. Проблема порядку слів у теоретичному й прикладному мовознавстві / Л. В. Прокопчук // Мовознавчий вісник : зб. наук. пр. – Черкас. нац. ун-т ім. Богдана Хмельницького. – Черкаси, 2014. – Вип. 19. – С. 239–243.

Nina Ivanytska

**COMPLICATING THE NOMINATIONS OF THE DENOTATUM STRUCTURE BY PARTICLES
(ON THE MATERIAL OF MYKHAYLO STELMAKH'S PROSE).**

Abstract. Taken into the consideration the contradictions between the traditional and modern qualification of particles, we consider the particle as a separate word with its own peculiarities. Proceeding from the significant "filling" of Mykhaylo Stelmakh's prose with particles, we see in these words the possibility of being essential parameters of author's speech and style as a whole.

Key words: author's speech, denotatum, Mykhaylo Stelmakh's prose, word, complication of denotation nominations, particle.

Нина Іваницька

**УСЛОЖНЕНИЕ НОМИНАЦИЙ СТРУКТУРЫ ДЕНОТАТА ЧАСТИЦАМИ
(НА МАТЕРИАЛЕ ПРОЗЫ МИХАЙЛА СТЕЛЬМАХА)**

Аннотация. Учитывая противоречия традиционной и современной квалификации частиц, рассматриваем частицу как отдельное слово со свойственными ему особенностями. Исходя из значительного «наполнения» текста прозы М. Стельмаха частицами, усматриваем в этих словах возможность быть существенными параметрами авторской речи и стиля в целом.

Ключевые слова: авторская речь, денотат, проза Михайла Стельмаха, слово, усложнение номинаций денотата, частица.

УДК 811.161.2'367.332.3:821.161.2.09

Людмила Коваль,
Віталій Тименюк
(м. Вінниця)

**ФОРМАЛЬНО-СИНТАКСИЧНІ ПАРАМЕТРИ
ГОЛОВНОГО КОМПОНЕНТА БЕЗОСОБОВИХ РЕЧЕНЬ
У ТВОРАХ МИХАЙЛА СТЕЛЬМАХА**

Анотація. У статті досліджено формально-синтаксичні ознаки головного компонента безособових речень у творах М. Стельмаха: проаналізовано безособові та особові в безособовій формі дієслова в ролі синтетичного головного компонента безособового речення; визначено синтаксичні сполучення слів, що виконують функцію аналітичного головного компонента безособового речення.

Ключові слова: безособове речення, синтетичний головний компонент, безособове дієслово, особове дієслово в безособовій формі, аналітичний головний компонент.

Постановка проблеми. Лексично, фразеологічно, синтаксично та стилістично багата й розмаїта мова відомого подоляка Михайла Стельмаха неодноразово ставала об'єктом лінгвістичних студій. Однак у дослідницькому фокусі зазвичай перебували лексичні й стилістичні ознаки мовотворчості письменника. Натомість синтаксис його мови залишається маловивченим. Саме тому наша розвідка, зорієнтована на аналіз формально-синтаксичних параметрів головного компонента безособового речення у творах Михайла Стельмаха «Щедрий вечір», «Дума про тебе», «Гуси-лебеді летять», є актуальною та необхідною.

Дослідженню формально-синтаксичного ярусу односкладних безособових речень присвячено багато спеціальних студій [2; 6; 5]. Основну увагу в них зосереджено на головному та поширювальних компонентах безособової конструкції, проте у зв'язку з розвитком функціонального, категорійного та дериваційного синтаксису постала потреба переглянути й уточнити формальну параметризацію категорії безособовості.

Виклад основного матеріалу. Односкладне безособове речення (БР) виражає дію чи стан, незалежні від виконавця дії та носія стану. Відповідно його головний компонент (ГК) експлікує словоформа, «релевантною ознакою якої є неможливість корелятивного зв'язку з називним відмінком, що й відтворює феномен БР – закритість позиції підмета як показник інволютивного процесу або стану» [5, с. 9]. ГК БР в українській мові може мати просту та складену форми.